

HENSYNET TIL BARNETS BESTE I SAKER OM TVANGSADOPSJON

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 508

Leveringsfrist: 25.04.2012

*Til sammen 13790 ord**

23.04.2012

Innholdsfortegnelse

<u>1 INNLEDNING.....</u>	<u>1</u>
1.1 Tema	1
1.2 Fylkesnemnda	1
1.3 Omfang.....	2
1.4 Problemstilling.....	2
1.5 Avgrensning av oppgaven	2
1.6 Rettskilder.....	3
1.6.1. Barnelovene	3
1.6.2. Rettspraksis.....	5
1.6.3. Internasjonale kilder	5
1.7 Den videre fremstillingen	7
<u>2 GRUNNPRINSIPPER I BARNEVERNRETTE</u>	<u>7</u>
2.1 Legalitetsprinsippet	8
2.2 Det mildeste inngreps prinsipp	9
2.3 Det biologiske prinsipp	9
2.4 Hensynet til barnets beste	9
2.5 Tilknytningsprinsippet	10
<u>3 EMK OG BARNEKONVENSJONEN I SAKER OM TVANGSADOP</u>	<u>11</u>
<u>4 HENSYNET TIL BARNETS BESTE I SAKER OM TVANGSADOP</u>	<u>12</u>
4.1 Hensynet til barnets beste og barnevernloven kapittel 4	12
4.2 Den rettslige vurderingen.....	13
4.3 Generelle og individuelle momenter.....	14
4.3.1. Generelle momenter	15
4.3.1.1 Trygghet, stabilitet og tilhørighet i omsorgssituasjonen	15
4.3.1.2 Likestilling mellom søsken	17
4.3.1.3 Varigheten av fosterhjemsoppholdet.....	19
4.3.1.4 Ansvar og omsorg i et fremtidsperspektiv	22
4.3.1.5 Brudd med biologisk familie	24
4.3.2. Individuelle momenter	26
4.3.2.1 Barnets mening	27
4.3.2.2 Tilknytningen mellom barnet og de biologiske foreldrene	29
4.3.2.3 Tilknytningen mellom barnet og søsken	33
4.3.2.4 Tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene	34
4.4 Oppsummering av rettspraksis	35
<u>5 FREMTIDSUTSIKTER.....</u>	<u>36</u>
<u>2 LITTERATURLISTE.....</u>	<u>38</u>
<u>A</u>	

1 Innledning

1.1 Tema

Tema for oppgaven er hensynet til barnets beste i saker om tvangsadopsjon. I likhet med kulturer verden over står familien som sosial institusjon sterkt også i Norge, og er beskyttet gjennom både nasjonal og internasjonal lovgivning. Et inngrep i den private sfære krever særskilt hjemmel i lov, og barnevernloven (bvl.)¹ inneholder hjemler for ulike tiltak som griper inn i forholdet mellom barn og foreldre. Tvangsadopsjon ligger innenfor barnevernretten. Barnevernretten omhandler offentlig myndighetsutøvelse gjennom barnevernet i forhold som gjelder barn og foreldre og er en del av den spesielle forvaltningsretten.

Tvangsadopsjon er et barneverntiltak som skiller seg fra ordinær adopsjon i det grunnleggende utgangspunktet om samtykke fra foreldrene. Reglene om adopsjon i norsk rett følger av adopsjonsloven (adl.)², og hovedregelen er at adopsjon krever samtykke fra barnets biologiske foreldre, jf adl. § 7. Dette gjelder også for omsorgsovertatte barn. Der det er motivert ut ifra barnets beste og foreldrene nekter å samtykke, kan fylkesnemnda fatte vedtak om fratakelse av foreldreansvar og åpne for adopsjon. Tvangsadopsjon er hjemlet i bvl. § 4-20. Her er frivillighet satt til side for tvang, og tiltaket gjennomføres mot foreldrenes vilje.

I tråd med de generelle prinsippene barnevernretten bygger på, er tiltak som iverksettes etter loven i all hovedsak av midlertidig karakter. Tvangsadopsjon skiller seg fra de øvrige tiltakene og er av Høyesterett beskrevet som ”et inngrep av en mer vidtgående og definitiv karakter enn andre tiltak hjemlet i barnevernloven”³. Tvangsadopsjon er irreversibelt og bryter alle juridiske bånd mellom barn og biologiske foreldre. Videre opphører barnevernets ansvar for barnet, og et nytt rettsforhold etableres mellom barnet og adoptivforeldrene.

1.2 Fylkesnemnda

¹ Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

² Lov om adopsjon av 28. februar 1986 nr. 8

³ Rt. 1991 s. 1355 s. 1362. Lignende formuleringer fremgår blant annet i Rt.1990 s. 1274 s. 1277, Rt. 1991 s 557 s. 561 og Rt. 1994 s. 1398 s. 1402

Saker om tvangsadopsjon avgjøres i Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Nemnda ble opprettet i 1993 med hjemmel i sosialtjenesteloven⁴, og ved senere lovendring er hjemmelsgrunnlaget og saksbehandlingsreglene nå å finne i bvl. kapittel 7. Det er barnevernets oppgave å forberede saker som legges frem for nemnda. Fylkesnemnda er et forvaltningsorgan som avgjør sakene i en domstollignende prosess. Nemnda er første instans i saker med hjemmel i bvl. kapittel 4, og vedtakene som fattes av nemnda kan bringes inn for domstolene etter tvisteloven kapittel 36 (tvL.)⁵.

1.3 Omfang

Det er ovenfor fremhevet at tvangsadopsjon står i kontrast til de øvrige tiltakene som hjemles i bvl. når det gjelder inngrepets karakter. Dette gjelder også omfanget og antall tvangsadopsjoner som gjennomføres. Det er antatt at antallet tvangsadopsjoner ligger på mellom 15 og 20 vedtak pr år⁶. Til sammenligning kan man legge til grunn at det var omkring 7000 barn under offentlig omsorg i 2010⁷. Med det som kan fremstå som et beskjedent antall, ligger Norge likevel på topp blant våre naboland. I svensk rett er det ingen hjemmel for tvangsadopsjon, og til tross for hjemmelsadgang i Danmark, Finland og Island benyttes det i meget begrenset utstrekning⁸.

1.4 Problemstilling

Fratakelse av foreldreansvar og tvangsadopsjon hjemles i bvl. § 4-20. Det stilles i paragrafens tredje ledd opp kumulative vilkår for å treffe et vedtak i henhold til bestemmelsen. Ett av disse vilkårene er at vedtaket må være til barnets beste, jf § 4-20 (3) bokstav b. Hensynet til barnets beste er grunnleggende innenfor barnevernretten. Rettslige prinsipper formuleres i generelle termer, og det kan være utfordrene å definere innholdet av dem og angi hvilke løsninger av rettslige spørsmål som harmonerer best med prinsippene. Formålet med denne oppgaven er å finne frem til hva som ligger i hensynet til barnets beste i saker om tvangsadopsjon.

1.5 Avgrensning av oppgaven

⁴ Lov om sosiale tjenester av 13. desember 1991 nr. 81 – nå opphevet

⁵ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

⁶ Bendiksen, Adopsjon som barneverntiltak – hva nå? s. 211

⁷ NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling s. 67

⁸ Bendiksen, op. cit., s. 212

Det følger av utgangspunktet for adopsjon etter adl. og for tvangsadopsjon etter bvl. § 4-20, at reglene om adopsjon etter adl. faller utenfor oppgaven. Reglene i adl. kommer først til anvendelse når vedtak om tvangsadopsjon er fattet i fylkesnemnda. Oppgavens hovedfokus ligger på prosessen som leder frem mot vedtak om tvangsadopsjon, og det er ikke rom for gjennomgang av reglene som følger av adl.

Oppgaven avgrenses mot generell gjennomgang av saksbehandlingsreglene for fylkesnemnda som fremgår av bvl. kapittel 7. Enkelte av reglene faller naturlig inn i oppgavens tematikk, og vil da bli trukket frem i oppgaven.

Videre avgrenses oppgaven mot reglene om omsorgsovertakelse. Et vedtak om tvangsadopsjon fattes utelukkende for barn som allerede er under barnevernets omsorg, og at det i saken er fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Dette er vedtak som ligger forut i tid for en tvangsadopsjon, og hører dermed ikke inn under det som er tema for denne oppgaven. I enkelte tilfeller har Høyesterett tatt stilling til spørsmål om omsorgsovertakelse i saker om tvangsadopsjon, men her vil fokus utelukkende ligge på vurderingene som er knyttet til barnets beste i spørsmålene om tvangsadopsjon.

1.6 Rettskilder

Rettskildebildet er på barnevernrettens område sammensatt av ulike faktorer. De primære kildene er lov og rettspraksis, men internasjonale konvensjoner har også vært premissbringende på området.

1.6.1 Barnevernlovene

Norge var det første landet i verden som etablerte et offentlig barnevern gjennom vedtakelsen av "Lov om forsømte barn" av 6. juni 1896 nr. 1, heretter kalt Vergerådsloven. Loven ble til over en kriminalpolitisk inspirert lest til tross for at tiltakene som fulgte av loven, ikke skulle bære preg av strafferettslige elementer. Gjennom kommunale vergeråd skulle det føres tilsyn med barns situasjon, og de tiltak som kunne iverksettes var formaninger overfor foreldre og plassering av barn i fosterhjem, barnehjem eller skolehjem.

Virkeligheten ble en annen enn intensjonen bak loven, og forholdene beskrives i NOU 2009:8 på følgende måte; "Tilstandene i ulike skolehjem kom i fokus på en graverende

måte med avdekking av vanskjøtsel, maktmisbruk og krenking av barns integritet på måter som slett ikke tålte dagslys. Gjennom nye utredninger, rettssaker og stortingsdebatter, og ikke minst ved skjønnlitterære skildringer og presseoppslag, ble det klargjort at de nye institusjonene var gjennomsyret av en straffedogmatikk som gav rom for uforsvarlige forhold⁹.

Vergerådsloven inneholdt hjemmel for å frata foreldre foreldreansvaret i § 2, men loven inneholdt ingen hjemmel for fratakelse av foreldreansvar med sikte på adopsjon mot foreldrenes vilje.

Vergerådsloven ble avløst av Lov om barnevern av 17. juni 1953 nr. 14, som i det følgende omtales som barnevernloven av 1953. Grunnsynet bak loven var endret fra det tidligere kriminalpolitiske utgangspunkt, til et mer sosialpolitisk orientert perspektiv med større fokus på forebygging. Barns verdi i egenskap av å være barn blir løftet frem med denne loven, og en anerkjennelse av deres behov for beskyttelse tydeliggjøres. Barnevernloven av 1953 brakte i sine intensjoner med seg to viktige endringer i forhold til den tidligere loven. Den første ved fokus på å verne barn gjennom å gjøre barnets beste til målsetning for barnevernet, og dernest større satsning på forebyggende tiltak.

Barnevernloven av 1953 inneholdt som sin forgjenger, hjemmel til å frata foreldreansvar, jf lovens § 20. Den inneholdt ingen uttrykkelig hjemmel som åpnet for tvangsadopsjon, men gjennom forvaltningspraksis utvidende tolkning av hjemmelen i § 20 ble denne benyttet til gjennomføring av adopsjon mot foreldres samtykke.

Hjemmelsspørsmålet kom for første gang opp og ble grundig vurdert av Høyesterett i Rt. 1982 s.1687 som bekreftet denne adgangen.

Den nåværende barnevernlov ble vedtatt i 1992; lov om barnevertjenester 17. juli 1992 nr. 100. Loven henvises til ved kortformen bvl. Dagens barnevernlov er en videreføring av barnevernloven av 1953. Loven er som den tidligere barnevernlov fundert på det biologiske prinsipp, men med enda større vekt på forebygging. Loven hjemler tiltak som fraviker det biologiske prinsipp, men ut i fra vilkårene som følger av loven samt de generelle prinsippene som kommer til anvendelse ved tolkning, er adgangen til å flytte barn ut av hjemmet forbeholdt de alvorligste tilfellene.

⁹ NOU 2009:8 Kompetanseutvikling i barnevernet, s. 23

Loven inneholder hjemmel for fratakelse av foreldreansvar, jf bvl. § 4-20 (1) som tidligere lovgivning. Loven er videre den første norske barnevernlov som inneholder uttrykkelig hjemmel for gjennomføring av tvangsadopsjon, jf bvl § 4-20 (2)-(4).

1.6.2 Rettspraksis

Lovverket i Norge er i stor grad preget av skjønnsmessige lover som gir et behov for at avklaringer trekkes opp hos andre enn lovgiverne. Primært er det domstolene med Høyesterett i spissen som trekker opp disse linjene gjennom praksis. Hvor omfattende rettspraksis er på et bestemt område, er en relativ norm som vanskelig lar seg tallfeste. Barnevernretten i seg selv er et stort rettsfelt, men sett i lys av at tvangsadopsjon er et snevert felt og utgjør en liten del av sakene barnevernet har befatning med, utgjør de til sammen 17 dommene som er avsagt i Høyesterett etter gammel og ny barnevernlov, et betydelig antall.

Vilkårene for tvangsadopsjon er trukket opp gjennom praksis i Høyesterett.

Rettspraksisen som foreligger på dette området illustrerer dynamikken som ligger i norsk rettsanvendelse og jussen generelt, og tvangsadopsjon er på det man i metodelæren vil betegne som domstolskapt rett¹⁰. I forarbeidene til dagens barnevernlov går det frem at ved vedtakelsen § 4-20 ikke er ment å foreta en realitetsendring på området. Hjemmelen er en kodifisering av den praksis som har utviklet seg med den tidligere barnevernloven. Ut i fra dette er den praksis som foreligger med den gamle hjemmelen fortsatt gyldig og en sentral kilde ved tolkning av § 4-20¹¹.

1.6.3 Internasjonale kilder

Det er ikke bare nasjonale lover som er avgjørende for individers rettsstilling i Norge. Lovgivningen er i aller høyeste grad influert av internasjonale bestemmelser som vedrører individers grunnleggende menneskerettigheter. For barns del er det først og fremst Den europeiske menneskerettighetskonvensjon - EMK - og FNs Barnekonvensjon som står frem som de mest sentrale internasjonale konvensjonene som Norge har forpliktet seg til, og dermed bidrar til å trekke opp rammene for barnas rettsstilling. En naturlig følge av dette er at konvensjonene er å regne som relevante

¹⁰ Lindboe, Barnevernrett s. 141

¹¹ Stenwig, Tjomsland s. 22

rettskilder på barnevernrettens område.

Norsk rett har i forhold til internasjonale konvensjoner som en del av folkeretten, historisk sett hatt et dualistisk utgangspunkt der nasjonale og internasjonale regler har vært betraktet som to atskilte regelverk. En konsekvens av en rigid dualisme samholdt med staters generelle suverenitet, er at de nasjonale regler gis forrang ved en eventuell motstrid mellom de nasjonale og internasjonale reglene. Det er imidlertid en vesentlig moderasjon i forhold til det dualistiske prinsipp i norsk rett gjennom presumsjonsprinsippet. Folkeretten er en anerkjent rettskilde og tolkningsfaktor, og nasjonal lovgivning har vært tolket i samsvar med de internasjonale reglene som Norge er bundet av.

En ytterligere befestning av folkeretten og herunder menneskerettighetskonvensjonene, slik at de likestilles med norsk lovgivning for øvrig, krever en særskilt gjennomføringsakt. Gjennom lovendringer i norsk rett gjennom de siste tiår er det dualistiske prinsippet nå forlatt hva angår de sentrale konvensjonene om menneskerettigheter. Et markant steg i prosessen for å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett, er grunnlovsendringen som ble gjennomført i 1994 ved tilføysen av § 110c som både pålegger myndighetene en plikt til å respektere og sikre menneskerettighetene og i tillegg hindre at andre krenker rettighetene¹².

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen ble vedtatt 4. november 1950 for å beskytte grunnleggende menneskerettigheter. Norge ratifiserte konvensjonen i 1952 og den ble gjort til norsk lov da den ble inkorporert ved vedtakelsen av Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett – menneskerettsloven – i 1999, jf. § 1 og § 2.

Konvensjonen gjelder for alle individer og oppstiller og gir vern for grunnleggende rettigheter som retten til liv, religionsfrihet og ytringsfrihet. Konvensjonen omfatter også barn, og på barnevernrettens område er det særlig artikkel 8 om retten til respekt for privatliv og familieliv som er den sentrale bestemmelsen. Med henblikk på oppgavens tema, er det brudd på artikkel 8 og artikkel 6 om retten til en rettfærdig rettergang som oftest påberopes i saker om tvangsadopsjon.

EMK har etablert et kontrollorgan i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen -

¹² Grunnloven av 17. mai 1814

EMD - som gir den enkelte borger adgang til rettslig overprøving av brudd på konvensjonen.

Domstolene kan i saker om tvangsadopsjon prøve alle sider av saken etter reglene i tvl kapittel 36¹³, og prøvingsadgangen er her en viktig rettssikkerhetsgaranti. Ved den omfattende prøvingsadgangen som foreligger er norsk rett her i samsvar med de forpliktelsene som følger av EMK artikkel 6 (1).

FNs barnekonvensjon ble vedtatt i 1989 og ratifisert av Norge i 1991. Den ble senere gjort til norsk lov ved inkorporasjon ved endring i menneskerettsloven i 2003. Konvensjonen utpeker seg blant de øvrige konvensjonene i det den utelukkende gjelder barns rettigheter og at den videre omhandler alle de alminnelige anerkjente menneskerettigheter i en og samme konvensjon¹⁴ Et annet aspekt som gir konvensjonen styrke er at den nærmest uten unntak er ratifisert av alle verdens stater, og dermed har bred internasjonal tilslutning.

I motsetning til EKM har ikke Barnekonvensjonen en individuell klageadgang for rettslig overprøving av påståtte konvensjonsbrudd. Statene som har ratifisert konvensjonen er forpliktet til å avgi periodiske rapporter for gjennomføringen av konvensjonen. På denne måten fører FN gjennom Barnekomiteen kontroll over de enkelte staters gjennomføring av konvensjonens forpliktelser.

1.7 Den videre fremstillingen

Den videre fremstillingen av barnets beste i saker om tvangsadopsjon vil i all hovedsak basere seg på Høyesteretts praksis på området. Høyesterett har stått frem som premissgiver og har gjennom sin lovanvendelse trukket opp rammene for bruk av tvangsadopsjon i norsk rett. Det er derfor formålstjenelig å se hen til deres praksis for å finne frem til innholdet av hensynet til barnets beste i saker om tvangsadopsjon.

2 Grunnleggende prinsipper i barnevernretten

I likhet med andre rettsområder er barnevernretten basert på generelle rettsprinsipper. Prinsippene har spilt en rolle ved utformingen av reglene, de er retningsgivende ved saksbehandling etter lovens regler og ved rettslig overprøving av vedtak truffet med

¹³ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

¹⁴ Høstmølingen m fl., 2009 s. 16

hjemmel i barnevernloven. Noen prinsipper på området er mer dominerende enn andre, men likevel like viktige for å sikre en god og riktig saksbehandling og ivareta rettssikkerheten for partene. Enkelte prinsipper er allmenngjeldende når det kommer til forvaltningsrett generelt slik som legalitetsprinsippet, mens andre kan hevdes å være mer rene barnevern- og barnerettslige prinsipper. Her kan nevnes prinsippet om hensynet til barnets beste, det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp. Hjemlene for tvangstiltak i loven åpner for vid adgang til skjønnsutøvelse, og prinsippene er veiledende normer for denne skjønnsutøvelsen.

2.1 Legalitetsprinsippet

Et sentralt rettslig prinsipp i norsk forvaltningsrett er legalitetsprinsippet. Essensen i prinsippet er i korte trekk at offentlig myndighetsutøvelse som griper inn i det private liv krever hjemmel i lov. Prinsippet setter således skranker for det offentliges og herunder barnevernets adgang til å gjøre vilkårlige inngrep i det private liv. Det kan ut fra legalitetsprinsippet utledes to krav til lovgivningen. Det ene er det nevnte hjemmels- eller lovskravet, og det andre er det krav til lovens klarhet. Det sistnevnte stiller krav til hvor presis hjemmelen må være formulert. Legalitetsprinsippet er beskrevet med en relativ karakter¹⁵, og hvor strengt lovskrav som gjelder avhenger av hvor inngripende et tiltak er. En moderering av lovskravet er ikke unikt for dette rettsfeltet og heller ikke kontroversielt.

Legalitetsprinsippet skal sikre rettssikkerheten og skape forutberegnelighet for borgere. I barnevernrettslig henseende gjør prinsippet seg særlig gjeldende ved tvangstiltakene. Her griper det offentlige inn i forholdet mellom barn og foreldre, og kravet til lovhjemmel er nødvendig. Et vedtak om fratakelse av foreldreansvar med sikte på tvangsadopsjon etter bvl § 4-20 representerer ytterligheten av de tiltak barnevernet kan vedta, og dette innebærer et særdeles betydelig inngrep i privatlivet. Konsekvensene av et vedtak om tvangsadopsjon er at forholdet mellom barn og foreldre opphører, og det foreligger ikke lenger et bånd mellom dem som er rettslig beskyttet eller anerkjent i lovens forstand.

Det foreligger i dag klar hjemmel for gjennomføring av tvangsadopsjon i norsk rett, og

¹⁵ Bendiksen, 2008, s. 215

hjemmelskravet er således oppfylt ved bvl § 4-20. En slik klar lovhjemmel hadde derimot ikke barnevernsloven av 1953 der § 20 kun hjemlet barnevernets adgang til å frata foreldreansvar. Hjemmelen ble i praksis også anvendt for å gjennomføre tvangsadopsjon, og Høyesterett slo fast i dommen Rt. 1982 s. 1687 at § 20 hjemlet adgang til tvangsadopsjon.

2.2 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp går ut på at barnevernet ikke kan iverksette et mer inngripende tiltak enn nødvendig i forhold til målet¹⁶. Tiltaket som settes i verk må i tråd med prinsippet stå i forhold til det som søkes oppnådd ved det. Prinsippet gir dermed direkte utslag i saksbehandlingen da det alltid må undersøkes om et mildere tiltak er tilstrekkelig i det konkrete tilfelle.

I loven kommer prinsippet til uttrykk i § 4-12 (2), og det følger mer indirekte av den graderingen som gjøres av tiltakene i lovhjemlene. I henhold til tvangsadopsjon viser prinsippet seg gjennom de strenge vilkårene som må være oppfylt.

2.3 Det biologiske prinsipp

Det er et klart utgangspunkt i norsk rett at barn skal vokse opp hos sine foreldre¹⁷. Det er dette som uttrykkes ved det biologiske prinsipp. Det biologiske prinsipp ligger til grunn for utformingen av lovgivningen så vel som ved skjønnsutøvelsen som springer ut av den. Knut Lindboe betegner det som en stor egenverdi at barn får vokse opp hos sine foreldre, til tross for at det er visse mangler ved hjemmet¹⁸. Tvangstiltakene i bvl. reflekterer dette prinsippet gjennom sin gradering av tiltak. Forhold som utløser tiltak fra barnevernets side skal i utgangspunktet søkes løst i hjemmet, og i de tilfeller at barn må flyttes ut av hjemmet skal tilbakeflytting alltid være målsetningen ved tiltaket. Når det gjelder det biologiske prinsippet og tvangsadopsjon, er det ganske selvsagte motsetninger.

2.4 Hensynet til barnets beste

Hensynet til barnets beste er et av de mest sentrale prinsippene på barnevernrettens

¹⁶ Bendiksen, 2008, s. 203

¹⁷ Lindboe, 2008, s. 41

¹⁸ Lindboe, 2008, s. 20

område, både nasjonalt og internasjonalt. Det ligger til grunn for lovarbeid, tolkningsvirksomhet og myndighetsutøvelse for øvrig som har med barn å gjøre. Hensynet til barnets beste går ut på at i valg mellom ulike løsninger, skal den løsningen velges som best tjener barnets interesser. Prinsippet gir ikke uttrykk for noe bestemt regelinnhold, men understreker det faktum at det er barnets interesser som skal stå i fokus ved anvendelse av loven. Det angir en norm for skjønnsutøvelsen, og at denne i hvert eneste tilfelle skal munne ut i den løsning som står frem som den beste for barnet i hvert enkelt tilfelle.

Prinsippet om hensynet til barnets beste er et grunnleggende prinsipp som ligger til grunn for barnevernsloven. Det er kommet til uttrykk i den innledende bestemmelsen i bvl. kapittel 4 som inneholder hjemlene for tiltak som barnevernet kan iverksette overfor barn som har en utilfredsstillende omsorgssituasjon. Prinsippet er i tillegg fastsatt som et av vilkårene for tvangsadopsjon i § 4-20 3. ledd bokstav b. Hensynet til barnets beste som grunnsyn for loven, som norm for skjønnsutøvelse og som bestemt vilkår i lovteksten, er i samsvar med Barnekonvensjonen art 3 (1).

2.5 Tilknytningsprinsippet

Tilknytningsprinsippet går ut på at man skal legge vekt på barnets faktiske omsorgssituasjon ved vedtak som berører denne. Prinsippet er særlig gjeldende ved vedtak som innebærer flytting av barnet ved omsorgsovertakelse. Prinsippet kommer til uttrykk implisitt i regelen om tilbakeføring av omsorg i bvl. § 4-21. Hovedessensen i prinsippet er at man skal vektlegge barnets relasjon til dets omsorgspersoner ved avgjørelser som griper inn i dette forholdet, og dermed sikre den trygghet og tilhørighet som barnet opplever der det er. Prinsippet gjør seg gjeldende både ved vedtak om omsorgsovertakelse og ved vedtak om tilbakeføring av omsorg til foreldrene.

I utredningen som ble lagt frem for departementet tidligere i år¹⁹ går utvalget bak utredningen inn for å styrke dette prinsippet. I utredningen kalles prinsippet "utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp". I forhold til hva som er barnets beste i en omsorgssituasjon, uttrykkes det i utredningen at "en god og stabil omsorgssituasjon med positiv og utviklingsstøttende tilknytning til foreldre som legger grunnlaget for at barnet

¹⁹ NOU 2012:5

utvikler seg i forhold til sitt potensial²⁰. Der det viser seg at barnets biologiske foreldre ikke skaper slike rammer for barnets oppvekst anbefaler utvalget at tilknytningsprinsippet tillegges avgjørende vekt ved avgjørelser om bosted, samvær og tilbakeføring i barnevernsaker²¹, og at det skal være et førende prinsipp for barnevernets saksbehandling. Utvalget hevder videre at dersom det biologiske prinsippet tillegges for stor vekt, kan dette medføre at barnet vokser opp under ugunstige omsorgsvilkår og at dette kan ha konsekvenser for barnets utvikling. En saksbehandling som vektlegger en kvalitativ god tilknytning mellom barnet og omsorgspersonene, uavhengig av om disse er barnets biologiske foreldre, vil etter utvalgets mening gi barnet bedre forutsetninger for en god utvikling og oppvekst²².

3. EMK og barnekonvensjonen i saker om tvangsadopsjon

Både EMK og barnekonvensjonen inneholder et bredt spekter av grunnleggende menneskerettigheter. Begge gjelder som norsk lov etter inkorporasjon i menneskerettsloven, jf menneskerettsloven § 2, og det er et uomtvistelig faktum at individenes rettigheter og statens plikter som følger av konvensjonene, spiller inn på avgjørelser som treffes med hjemmel i bvl. Videre følger en kort oversikt over sentrale artiklene i de respektive konvensjonene som har betydning for avgjørelser om fratakelse av foreldreansvar og samtykke til adopsjon. De vil ikke bli drøftet inngående.

Den mest sentrale artikkelen i barnekonvensjonen er artikkel 3 som omhandler prinsippet om barnets beste. Hensynet skal legges til grunn ved alle avgjørelser som berører barn, jf art. 3 nr 1. Prinsippet om barnets beste er av barnekomiteen fremhevet som ett av fire generelle prinsipper som skal gjelde ved anvendelse av alle konvensjonens artikler²³. Dette understreker prinsippets sentrale stilling i barnekonvensjonen og i norsk rett for øvrig. Artikkel 12 inneholder barns uttalerett og som en viktig prosessuell rettighet for barn i saker om tvangsadopsjon.

I EMK er det spesielt artikkel 8 om retten til privatliv som er den sentrale bestemmelsen i saker om tvangsadopsjon. Den beskytter familielivet fra offentlige inngrep. Det ble

²⁰ NOU 2012:5, s. 32

²¹ NOU 2012:5, s. 86

²² NOU 2012:5, s. 86

²³ Høstmølingen, 2008, s. 17

slått fast av EMD i Adele-saken²⁴ at tvangsadopsjon hadde lovhjemmel i norsk lov og at denne hadde legitime formål som var forenlige med unntaksbestemmelsen i artikkel 8 nr. 2²⁵. Tvangsadopsjon kunne gjennomføres etter norsk rett uten å representere et brudd på EMK artikkel 8. Det ble i dommen mot Norge understreket at et så inngripende vedtak som tvangsadopsjon kun var berettiget i ekstraordinære tilfeller der det var motivert av et dominerende hensyn til barnets beste²⁶.

EMK art. 8 har sitt sidestykke i flere av barnekonvensjonens bestemmelser. Artikkel 7 omhandler barnets rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem og ervervelsen av en identitet for øvrig. Artikkel 8 gir beskyttelse av barnets identitet mot ulovlig innblanding. Videre beskyttes barnet mot å skilles fra sine foreldre i art. 9. Artikkel 16 gir barn beskyttelse mot vilkårlig eller ulovlig innblanding i barnets privatliv.

Artikkel 20 gir barn som er midlertidig eller permanent fratatt sitt hjemmemiljø rett til særlig beskyttelse og bistand fra staten, jf. art 20 nr 1. Det følger videre i nummer 2 og 3 at partene skal sikre barn i slike situasjoner omsorg, og at når mulige løsninger for omsorgssituasjon overveies skal tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse, og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Den siste artikkelen fra barnekonvensjonen som trekkes frem her, er artikkel 21. Den forplikter statene til at hensynet til barnets beste skal være det overordnede hensyn ved gjennomføringen av adopsjon.

4. Hensynet til barnets beste i saker om tvangsadopsjon

4.1 Hensynet til barnets beste og barnevernloven kapittel 4

Hensynet til barnets beste skal tillegges avgjørende vekt ved anvendelse av bvl. kapittel 4. Dette følger av kapitlets innledende bestemmelse i § 4-1, og lovgiver har med dette angitt normen for skjønnsutøvelsen. Kapittel 4 omhandler særlige tiltak som kan treffes overfor barn som i større eller mindre grad har en utilfredsstillende omsorgssituasjon. De særlige tiltakene spenner over en stor skala fra hjelpetiltak til tvangsadopsjon. Den skjønsmessige vurderingen av barnets beste foretas ved spørsmål om tiltak skal

²⁴ Johansen vs Norway 07.08.1996

²⁵ Tjomsland, 2003, s. 107

²⁶ Johansen vs Norway, premiss 78

iverksettes, og i vurderingen av hvilke tiltak som bør benyttes²⁷.

Prinsippet er universelt akseptert og allerede innarbeidet som avveiningsnorm innenfor barnevernretten. Det ble likevel ansett som viktig fra lovgivers side å lovfeste prinsippet som rettesnor ved anvendelse av kapittel 4²⁸. Utover lovfesting av selve prinsippet er det inntatt i loven at barnets beste skal tillegges avgjørende vekt. Ved avgjørelser etter kapittel 4 er ikke alltid partenes interesser sammenfallende. I saker om tvangsadopsjon er interessekonflikten særlig tydelig, og ved konflikt mellom hensynet til barnets beste og hensynet til foreldrene må foreldrenes interesser vike. Et viktig moment ved anvendelsen av prinsippet er at hensynet til barnets beste også kan være utslagsgivende for å ikke fatte vedtak etter kapittel 4. Løsningen som følger av vurderingen og vedtak som eventuelt treffes skal gi barnet en bedre omsorgssituasjon.

Bvl § 4-20 (2) gir fylkesnemnda kompetanse til å gi samtykke til adopsjon i foreldrenes sted. Samtykke kan gis når vilkårene i bestemmelsens 3. ledd bokstav a - d er oppfylt. Hensynet til barnets beste er inntatt som særskilt vilkår i bokstav b på bakgrunn av tiltakets alvorlige karakter²⁹. Allerede etter bvl. § 4-1 og barnekonvensjonen artikkel 3 følger det at barnets beste skal være den sentrale og avgjørende vurderingen i spørsmål om samtykke til adopsjon etter § 4-20. Ved å innta prinsippet om hensynet til barnets beste som vilkår i hjemmelsparagrafen, får prinsippet regelkarakter; og dermed en mer konkret og avgjørende betydning for tiltaket i saken³⁰.

4.2 Den rettslige vurderingen

Det biologiske prinsipp står frem som bærebjelken i barnevernsretten og side om side med det mildeste inngreps prinsipp ville det være enkelt å resonnerer seg frem til en påstand om at hensynet til barnets beste ivaretas når barn får vokse opp hos sine biologiske foreldre. Gjennom forvaltningspraksis og senere rettspraksis er det utviklet en adgang for barnevernet å bryte med denne påstand og fatte vedtak om tvangsadopsjon. Denne praksis er senere kodifisert i någjeldende lov. Rettspraksis viser at vurderingen av barnets beste i aller høyeste grad er preget av skjønnspregede

²⁷ Lindboe, Barnevernloven, 2011, s. 41, Ofstad, Skar, 2009, s. 60

²⁸ Ot. prp. nr. 44 (1991-1992) s. 28

²⁹ Ofstad, 2009, s. 187, Lindboe, 2011, s. 64 og Bendiksen, 2008, s. 175

³⁰ NOU 2012:5, s. 124

drøftelser hvor både det biologiske og det mildeste inngreps prinsipp må vike for andre hensyn som er til barnets beste i den konkrete sak.

Lovens vilkår er i realiteten et resultat av Høyesteretts skjønnsutøvelse på området. Til tross for at det nå foreligger klar lovhjemmel og strenge vilkår, er den grunnleggende vurderingen i saker om tvangsadopsjon skjønnsmessige. Vurderingen i disse sakene er knyttet til spørsmålet om et barn som er plassert under barnevernets omsorg er best tjent med å fortsatt være fosterbarn eller å bli adoptert³¹. Dette var en av hovedproblemstillingene allerede i den første dommen i Høyesterett i 1982³², og senere formulert i forarbeidene til dagens barnevernlov; "Adopsjonssamtykke kan bare gis der det etter en samlet vurdering av det enkelte barns behov, vil være klart bedre for barnet å bli adoptert enn å vokse opp som fosterbarn"³³.

Det skal i saker om tvangsadopsjon foretas en individuell, konkret og fremtidsrettet vurdering av et enkelt barns beste. Dette vitner i seg selv om at vurderingen må være skjønnsmessig. Videre skal avgjørelsen treffes ut i fra de faktiske forhold som foreligger på tidspunktet for avgjørelsen³⁴.

4.3 Generelle og individuelle momenter

Det er en utfordring å gi barnets beste et konkret innhold på et felt der ingen saker er like. Loven er sparsommelig som premissgiver for skjønnsutøvelsen, og ulike hensyn trer inn med ulik styrke når man legger til de individuelle forhold i saken. Det er imidlertid trukket frem i teorien generelle og individuelle forhold som ofte blir vektlagt i slike saker³⁵.

Det som i det videre betegnes som generelle momenter er hensyn som går igjen i vurderingen i flere av sakene, uten at dette knyttes til individuelle sider av saksforholdet. De generelle momentene baseres i stor grad på empirisk kunnskap og vurderinger foretatt uavhengig av det konkrete saksforholdet. Individuelle momenter er hensyn som knyttes til spesielle forhold i den enkelte sak.

³¹ Ot. prp. nr. 44 (1991-1992) s. 53

³² Rt. 1982 s. 1687, s. 1689

³³ Ot. prp. nr. 44 (1991-1992) s. 53

³⁴ Rt. 1991 s. 1355, s. 1358 og Rt. 2001 s. 12, s. 19

³⁵ Tjomsland, 2003, s. 58 flg., Bendiksen, 2008, s. 344 flg. og Stang, 1995, s. 65 flg.

Et sentralt spørsmål i denne sammenheng har vært om tvangsadopsjon kan gjennomføres utelukkende ut i fra generelle hensyn, eller om det må være individuelle forhold i saken som tilsier at adopsjon er til barnets beste. Høyesterett har drøftet dette i flere av dommene, og i den første dommen hvor foreldrene fikk medhold oppstilles et krav om hensyn utover den generelle erfaringskunnskap som taler for at adopsjon er til barnets beste³⁶. I den foreløpig siste dommen om tvangsadopsjon Rt. 2007 s. 561 kommer Høyesterett inn på dette forholdet i premissene 46-51. Her vises det blant annet til Rt 2001 s. 14 hvor fylkesnemndas vedtak om tvangsadopsjon ikke ble tatt til følge. Det var i all hovedsak generelle erfaringer som tilsa at adopsjon ville være til barnets beste³⁷, og "i varierende grad vil slike generelle betraktninger måtte suppleres med spesifikke og individuelle forhold. I vår sak synes slike forhold i liten grad å være til stede". Dommen inneholder dissens, og mindretallet gir uttrykk for at de tillegger de generelle erfaringene større vekt³⁸.

4.3.1 Generelle momenter

4.3.1.1 Trygghet, stabilitet og tilhørighet i omsorgssituasjonen

Det fremgår allerede av formålsparagrafen til bvl. at loven skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, jf bvl. § 1-1. Det klare utgangspunkt i norsk rett følger av det biologiske prinsipp. Barnevernets ansvar er sekundært og deres handlingsplikt og adgang til å innskrenke foreldrenes ansvar utløses der omsorgssituasjonen for et barn er utilfredsstillende.

Målsetningen om å skape en trygg og varig omsorgssituasjon for et barn gjennom barnevernets arbeid, kan forankres i bvl. § 4-1 der stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen trekkes frem som ett av momentene som skal inngå i vurderingen om barnets beste. Dette reelle hensynet blir gjennom lovfestingen fremhevet som moment i vurderingen. Hensynet til kontinuitet skal vektlegges både når barn flytter fra foreldre og ved vurderingen av en eventuell tilbakeflytting³⁹. I saker etter § 4-20 blir vurderingen om tvangsadopsjon vil bidra til å gi et barn en trygg og

³⁶ Rt. 1990 s. 1274, s. 1279-1280 og 1284

³⁷ Rt. 2001 s. 14, s. 23

³⁸ Rt. 2001 s.14, s. 28

³⁹ Lindboe, 2011, s. 41

stabil omsorgssituasjon hvor barn kan føle tilhørighet.

Hensynet til barnets beste skal knyttes til det konkrete saksforholdet, men som en generalisering må det trekkes frem at det her er snakk om omsorgsovertatte barn som allerede befinner seg i en sårbar situasjon. De har vært utsatt for omsorgssvikt eller har vært i reell fare for det, forutsatt av egenskaper ved foreldrene. Høyesterettspraksis viser at barna det her handler om har vært under barnevernets omsorg og i fosterhjem fra tidlig i livet.

Å skape en trygg og varig omsorgssituasjon fremstår som hovedargumentet for Høyesterett i saker om tvangsadopsjon, og det er trukket frem i så og si alle dommene på området som argument for adopsjon. De klareste virkningene av tvangsadopsjon i forhold til omsorgssituasjonen er at det fjerner all tvil hos barna så vel som hos fosterforeldrene om hvor barnet skal vokse opp. Videre eliminerer det adgangen for biologiske foreldre å reise nye saker om omsorgsspørsmål. Ved gjennomføring av adopsjon vil den stabilitet og trygghet som skapes for barna få en mer vidtrekkende varighet enn et fosterforhold innebærer. Der barnevernets ansvar opphører ved barns myndighetsalder, jf. bvl. § 1-3, vil en adopsjon knytte barna til deres fosterforeldre livet ut.

Høyesterett kom allerede i den første dommen med en vurdering av hensynet til kontinuitet og stabilitet. Rt. 1982 s. 1687 (Gjennombruddsdommen) omhandler en gutt som hadde bodd i fosterhjemmet i 7 1/2 år da spørsmålet om adopsjon kom opp. Det var andre forhold i saken som ble utslagsgivende for at adopsjonssamtykke ble gitt, men Høyesterett viser i sin vurdering av reelle hensyn at stabilitet og kontinuitet er en viktig del av vurderingen av hva som er til barnets beste. I denne konkrete saken erkjenner Høyesterett imidlertid at dette ville blitt ivaretatt ved fortsatt fosterhjemsforhold⁴⁰.

Saksforholdet i Rt. 1985 s. 344 relaterer seg spesielt til hensynet til stabilitet og kontinuitet i omsorgen. Saken gjaldt en gutt som ved 5 års alder allerede var blitt flyttet 11 ganger og med dette flere utskiftninger av omsorgspersoner. De sakkyndige i saken belyser hvilke psykiske skadevirkninger denne ustabile starten på oppveksten har hatt for gutten, og risikoen for at disse problemene kan vedvare i lang tid. Fra de

⁴⁰ Rt. 1982 s. 1687, s. 1694

sakkyndiges erklæring siteres i dommen; ”for å redusere usikkerhets-momentene mest mulig, vil det være av stor betydning å kunne betrygge ham på en stabil tilværelse i lang tid fremover. Det vil være av spesiell betydning dersom forholdet til fosterforeldrene kan gjøres mer permanent enn et fosterhjemsforhold gir mulighet for”⁴¹. I denne saken ble behovet for en stabil og trygg omsorgssituasjon samholdt med tilhørighet utslagsgivende for resultatet i den enstemmige dommen.

I Rt. 2001 s. 14 er argumentet om styrket tilhørighet og trygghet anført til fordel for adopsjon trukket frem på generelt grunnlag. Av de sakkyndiges uttalelser i anledning saken ble det fremhevet at adopsjon i alminnelighet gir barna økt tilhørighet og samhörighet i familiesituasjonen og som igjen fremmer psykisk og sosial trygghet⁴². Dette var for øvrig det eneste argumentet som ble anført for at adopsjon ville være til barnets beste i saken, og Høyesterett kom ikke til at samtykke til adopsjon kunne gis kun basert på generell erfaringskunnskap⁴³.

Høyesterett har trukket inn argumentet om å skape en trygg og stabil omsorgssituasjon hvor barn kan føle en tilhørighet i vurderingen om barnets beste, i stort sett alle dommene om tvangsadopsjon. Argumentet kan sies å vinne sin styrke der sårbarheten hos barna er spesielt stor. I dommene hvor barna allerede har bodd i fosterhjem i lang periode, synes ikke argumentet å være særlig utslagsgivende på resultatet. Dette er også tilfelle der argumentet kun baserer seg på empirisk kunnskap og ikke knyttes til saksforholdet for øvrig.

4.3.1.2 Likestilling mellom søsken

I fosterhjem er ofte barn som er plassert under offentlig omsorg omgitt av søsken. Dette kan være andre fosterbarn eller fosterforeldrenes biologiske barn. Det er naturlig at barn som vokser opp side om side etter hvert utvikler et søskenforhold til hverandre utover de biologiske og rettslige rammer som samfunnet oppstiller. Hvor barn vokser opp i slike søskenliknende forhold kan det være et positiv moment at de også rettslig sett er likestilt overfor sine foreldre. Dette kan føre til at barn opplever en sterkere tilhørighet i familien.

⁴¹ Rt. 1985 s. 344, s. 350

⁴² Rt. 2001 s.14, s. 22-23

⁴³ Rt. 2001 s. 14, s. 23

Dette argumentet går igjen i flere av avgjørelsene om tvangsadopsjon i Høyesterett i forhold til barnets beste, men fremstår i det totale bildet ikke som særlig sentralt eller utslagsgivende. Den rettslige likestillingen mellom søsken som oppnås ved adopsjon er et argument til støtte for adopsjon.

En av høyesterettsdommene står likevel frem som en dom der likestillingen mellom barna i fosterfamilien ble tillagt betydelig vekt i vurderingen av barnets beste i henhold til adopsjon. I den såkalte Gjennombruddsdommen ble spørsmålet om adopsjon utløst på bakgrunn av odelsretten. Saken er kort omtalt ovenfor. Spørsmålet om adopsjon kom opp da fosterforeldrene fikk ytterligere et fosterbarn der hensikten var å adoptere dette barnet. Ut ifra prioriteringsreglene i odelsloven ønsket fosterforeldrene å adoptere gutten først slik at han var berettiget odelsretten til gården.

Det var flere reelle hensyn som talte for adopsjon i dette tilfellet var til barnets beste, men likestillingen mellom fosterbarna ble tillagt betydning av Høyesterett;

"Argumentene for en adopsjon forsterkes etter min mening av forholdet til fostersøsteren og odelsspørsmålet. De sakkyndige uttaler at det ikke er urimelig å anta at forholdet mellom søsknene kan bli påvirket i negativ retning om de gis forskjellig status i forhold til C/D. Jer er eller enig i at i bygdemiljø har odelsretten ikke bare økonomisk betydning. Den har også klare sosiale og kulturelle sider"⁴⁴.

Likestilling av søsken som en del av barnets beste vurdering er av Høyesterett for øvrig tillagt begrenset vekt, og det kan i enkelte saker oppfattes som et støttende argument i en vurdering som uavhengig av hensynet vil tale for adopsjon. I to av dommene⁴⁵ fremgår det av premissene at likestilling av søsken tillegges en viss betydning i avgjørelsen. Argumentet føres med litt mer styrke i Rt. 1991 s. 557⁴⁶ der Høyesterett ordlegger seg med at sterke grunner taler for at D gis den økte tryggheten i forhold til fosterforeldrene og den rettslige likestillingen med deres barn som en adopsjon vil medføre.

Rt. 1997 s. 534 - brørdommen⁴⁷ - omhandler to brødre som var plassert i hvert sitt

⁴⁴ Rt. 1982 s. 1687, s. 1694

⁴⁵ Rt. 1990 s. 657, s. 659 og Rt. 1990 s. 946 s. 954

⁴⁶ Rt. 1991 s. 557, s. 563

⁴⁷ Bendiksen, 2008, s. 60

fosterhjem i 8 år, og omsorgsovertakelsen var antatt å bli varig for begge guttene frem til myndighetsalder. Til fordel for adopsjon ble det ved siden av varigheten av omsorgsovertakelsen og tilknytning til familien for øvrig, særskilt nevnt følelsen av likeverd som ville fremmes hos guttene ved en rettslig likestilling med de andre barna i familiene⁴⁸. Til tross for at disse hensyn ble ansett å ha en viss styrke for adopsjon, kom Høyesterett etter en bred vurdering av barnets beste at samtykke til adopsjon ikke burde gis. De mothensyn som gjorde seg gjeldene i saken vil bli omtalt nærmere nedenfor.

4.3.1.3 Varigheten av fosterhjemsoppholdet

Ved vedtakelsen av bvl. 1992 og kodifiseringen av høyesterettspraksis i saker om tvangsadopsjon, ble varigheten av fosterforholdet innlemmet som vilkår i § 4-20 (3) bokstav a. Bestemmelsen har to alternative vilkår for adopsjonssamtykke hvor det ene er varig manglende omsorgsevne hos foreldrene og det andre er alvorlige problemer ved tilbakeflytting⁴⁹. Vurderingstema blir etter denne bestemmelsen lik den som er illustrert ved høyesterettspraksis; om barnet kan forventes å bli boende i fosterhjemmet frem til myndighetsalder.

Vilkåret om varighet regnes som grunnvilkåret for å gi samtykke til adopsjon⁵⁰. Det er således løftet ut av den skjønnsmessige vurderingen av hensynet til barnets beste som Høyesterett har foretatt i saker om tvangsadopsjon, og gjort til eget vilkår i loven. Dette bekrefter den vekten som Høyesterett har lagt på dette momentet i sine vurderinger. Forarbeidene sier følgende om varigheten av fosterhjemsoppholdet; "Etter utvalgets mening bør det være et grunnvilkår for å gi adopsjonssamtykke at det må regnes for sannsynlig at foreldrene ikke vil få foreldreansvaret tilbake. Er barnet under ett år, bør det etter utvalgets mening ikke være nødvendig med ytterligere kriterier. For noe eldre barn bør adopsjonsadgangen begrenses til de tilfelle hvor adopsjonssøkerne har vært fosterforeldre for barnet og har vist seg skikket til å oppdra barnet som sitt eget. I slike tilfelle bør man etter utvalgets mening kunne gi samtykke til at fosterforeldrene adopterer barnet, men også her må de foran nevnte grunnvilkårene foreligge"⁵¹.

⁴⁸ Rt. 1997 s. 534, s. 539

⁴⁹ Lindboe, 2011, s. 64

⁵⁰ Ofstad, 2009, s. 185 og Lindboe, 2011, s. 65

⁵¹ Ot. prp. nr. 44 (1991-1992) s. 53

Når et barn tas under offentlig omsorg, er det en målsetning for barnevernet i tråd med det biologiske prinsipp at barnet skal tilbakeføres til sine foreldre. Omstendigheter vedrørende omsorgsovertakelsen kan føre til at fosterhjems plassering får en mer permanent enn midlertidig karakter, og barnevernet må som saksforberedende organ ta stilling til om barnets beste ivaretas bedre om barnet blir adoptert. Innenfor denne oppgavens rammer er saksforholdene forbi tilbakeføringsspørsmålet, og det er lagt til grunn i alle de 17 dommene som er avsagt i Høyesterett om tvangsadopsjon, at barna vil tilbringe hele sin oppvekst i fosterhjem. Høyesteretts vurdering av varighet og fosterhjems plassering er knyttet til spørsmålet om fortsatt fosterforhold eller adoptivforhold for barnet.

I vurderingen av varigheten av fosterhjemsoppholdet ligger det to komponenter. Vurderingen av varigheten i henhold til barnets beste har en retrospektiv og en fremtidsrettet side. I dette ligger at vurderingen baseres dels på et allerede etablert fosterhjemsforhold og varigheten av dette, og dels på antakelser om fosterforholdets varighet fremover i tid. Dommene fra Høyesterett på området viser at det er store variasjoner i saksforholdene når det kommer til varigheten av fosterhjemsforhold. I enkelte saker foreligger det allerede et etablert fosterhjemsforhold som har vart i flere år, mens i andre saker har vedtak om omsorgsovertakelse vært mer eller mindre sammenfallende med vedtak om adopsjon eller at omsorgsovertakelsen er gjennomført på en slik måte at den kan betegnes som en forberedende del av adopsjonsprosessen.

I Gjennombruddsdommen gjaldt spørsmålet om adopsjon en gutt som var 9 år da saken kom opp i Høyesterett. Da hadde han bodd 7 1/2 år i fosterhjemmet. Helt fra fødselen av hadde han vært atskilt fra moren gjennom plassering på barnehjem og senere fosterhjem med kun sporadisk kontakt med moren. Høyesterett uttaler i dommen; "De reelle hensyn som taler for en adopsjon i dette tilfellet, er etter min mening først og fremst at her er det tale om en permanent plassering av B i fosterhjemmet"⁵². Det fremkommer tidligere i dommen at moren erkjenner at barnet skal bli værende i fosterhjemmet til han blir voksen⁵³. I denne saken tillegges varigheten av det fosterforholdet som er etablert samholdt med at barnet skal bli boende i fosterhjemmet

⁵² Rt. 1982 s. 1687, s. 1694

⁵³ Rt. 1982 s. 1687, s. 1688

frem til voksen alder, betydelig vekt i drøftelsen av barnets beste.

I Brødredommen er faktum noe sammenfallende med Gjennombruddsdommen når det gjelder varigheten av fosterhjemsoppholdet. Guttene hadde vært i sine fosterhjem i 8 år da saken kom opp for Høyesterett og omsorgsovertakelsen ble vurdert til å vare frem til guttene var voksne. Høyesterett uttaler om varigheten av fosterhjemsforholdet at "I en slik situasjon vil flere forhold i sin alminnelighet tale for adopsjon"⁵⁴. I denne saken kom Høyesterett til at adopsjon ikke vil være til barnas beste ut fra andre argumenter, men man kan utlede fra dommens premisser at varigheten av fosterhjemsoppholdet slik det her forelå i seg selv et argument som veier tungt for adopsjon på generell basis.

Der det langvarige fosterhjemsforhold leder videre til nærmest en formalisering av et allerede etablert familieforhold gjennom adopsjon, viser praksis fra Høyesterett at det foreligger saker der spørsmålet om adopsjon kommer opp allerede på tidspunktet for omsorgsovertakelsen eller meget kort tid etter dette. Denne praksis kan synes å bryte med både det mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp.

I Rt. 1991 s. 557 (Avklaringsdommen) behandlet Høyesterett en sak der en pike ble midlertidig plassert i et spedbarnsfosterhjem kort tid etter fødselen. Årsaken til plasseringen var at det var funnet spor av narkotiske stoffer i barnets urin. Piken ble boende i dette fosterhjemmet, og da saken ble behandlet i Høyesterett var hun 5 år. Vedtak om omsorgsovertakelse og fratakelse av foreldreansvar ble besluttet på samme tid, men anken til Høyesterett gjaldt kun spørsmålet om fratakelse av foreldreansvaret. Det følger av dommens premisser at moren fortsatt slet med rusproblemer, og barnets far døde før ankesaken kom opp. Høyesterett baserer sin konklusjon om varigheten av fosterhjems plasseringen på sakkyndige erklæringer avgitt i sakens anledning, og det blir lagt til grunn at morens manglende omsorgsevne vil være langvarig. Varigheten av fosterhjemsoppholdet inngår i saken som et av de kryssende hensyn som vektlegges i vurderingen av barnets beste⁵⁵. En enstemmig Høyesterett stadfestet vedtak om adopsjon i denne saken.

I Rt. 1994 s. 1545 er tidspunktet for omsorgsovertakelsen og fratakelse av

⁵⁴ Rt. 1997 s. 534, s. 539

⁵⁵ Rt. 1991 s. 557, s. 562

foreldreansvar med hensikt å gjennomføre adopsjon sammenfallende. Saken gjaldt en gutt som på tiden da saken kom opp i Høyesterett var 5 1/2 år. Han hadde bodd i fosterhjemmet fra han var 7 måneder, og forut for det var han plassert på barnehjem kort tid etter fødselen. I denne saken også slet moren med rusproblemer. Høyesterett legger til grunn at adopsjon var motivet for fratakelsen av foreldreansvaret. Vedtakene var fattet ut i fra at omsorgsovertakelsen var regnet å bli varig, og adopsjon i dette tilfellet samsvarte med barnets interesser⁵⁶. Høyesterett uttaler i sin drøftelse av momentet at langvarige fosterhjemsforhold ikke er til barnets beste, og dernest i henhold til den fremtidsrettede vurderingen; "Når barnet forutsetningsvis skal bli i fosterhjemmet i hele sin barndom og ungdom, slik som her, bør tilknytningen mellom barnet og dets omsorgspersoner være mest mulig lik den mellom barn og biologiske foreldre"⁵⁷.

Varigheten av fosterhjemsoppholdet er i kraft av dagens barnevernlov ikke lenger et argument i vurderingen av hensynet til barnets beste i saker om tvangsadopsjon. Det er som selvstendig vilkår i § 4-20 (3) bokstav a blitt en forutsetning og grunnvilkår for å kunne vurdere adopsjon⁵⁸.

4.3.1.4 Ansvar og omsorg i et fremtidsperspektiv

Det kan være praktiske problemer i fosterhjemsforholdet der ansvaret for et barn skal være fordelt mellom fosterforeldrene som utøver den daglige omsorgen, barnevernet som tilsynsmyndighet og foreldrene som innehar restansvaret for barnet.

Problemstillingen kommer på spissen der de biologiske foreldrene utøver restansvaret på en uheldig måte slik at dette får negative virkninger for barnet. Argumentet som er ført til inntekt for samtykke til adopsjon er at det vil være til barnets beste om ansvaret for barnet er samlet hos omsorgspersonene.

Det er i denne forbindelse nødvendig å se litt nærmere på hva som ligger i restansvaret. De biologiske foreldrene har til tross for deres manglende omsorgsevne fortsatt foreldreansvaret for omsorgsovertatte barn i egenskap av å være barnets juridisk anerkjente foreldre. Den viktigste rettigheten som ligger i restansvaret er de biologiske

⁵⁶ Rt. 1994 s. 1545, s. 1548

⁵⁷ Rt. 1994 s. 1545, s. 1548

⁵⁸ Bendiksen, 2008, s. 350

foreldrenes rett til å ikke samtykke til adopsjon. Høyesterett benevner det som en vesentlig rettighet som inngår i restansvaret⁵⁹. Videre er samværsretten en sentral del av restansvaret. På nærmere bestemte vilkår kan foreldrene kreve samvær med det omsorgsovertatte barnet, jf. bvl. § 4-19. De biologiske foreldrene har som en del av foreldreansvaret også anledning til å prøve spørsmålet om omsorgsovertakelse på nytt.

De nevnte rettighetene som ligger hos de biologiske foreldrene kan i en viss grad skape uro i et fosterhjemforhold. En rettslig prosess kan være belastende for fosterforeldrene og ikke minst for barnet. Når et vedtak om tvangsadopsjon fremmes av barnevernsmyndighetene ligger det implisitt at en tilbakeføring ikke er aktuell. Ved en adopsjon elimineres denne muligheten for de biologiske foreldrene, og det kan bidra til en styrking av den stabilitet og tilhørigheten som barnet opplever i sin faktiske omsorgssituasjon og dernest også for fosterforeldrene.

Foruten adgangen til å nekte adopsjon kommer problemstillingen som er berørt ovenfor sjelden opp i det praktiske liv, og det er etter høyesterettspraksis grunnlag for å hevde at biologiske foreldre jevnt over aksepterer at barna skal bli værende i fosterhjemmene og vokse opp der. Høyesterettspraksis viser i tillegg at viljen til å opprettholde samvær med biologiske foreldre etter en adopsjon, er til stede hos fosterforeldre der barnet allerede har en tilknytning til sin biologiske familie. Dette ble blant annet lagt til grunn i Rt. 1991 s. 557 der Høyesterett legger til grunn at barnets mor vil kunne opprettholde kontakten med barnet etter en adopsjon⁶⁰.

En mer praktisk side av foreldreansvaret som de biologiske foreldrene har i behold etter en omsorgsovertakelse er deres bestemmelsesrett i spørsmål om religion, utdanning, medisinsk behandling og inngrep og økonomiske forhold. Der barn har vært under offentlig omsorg fra tidlig i livet og omsorgsovertakelsen har bevist seg å være av varig karakter, kan man hevde at de biologiske foreldres forutsetninger til å ta avgjørelser i disse spørsmålene er dårlige. Avgjørelser som treffes som påvirker barnets livssituasjon bør treffes av de personene som utøver den daglige omsorgen. I Rt. 1995 s. 85 kommer Høyesterett inn på dette og uttaler; "Fosterforeldrene er nærmest til å observere og vurdere Ss behov, og å ta de praktiske beslutningene for ham som ellers ville aktualisere

⁵⁹ Rt. 1982 s. 1687, s. 1693

⁶⁰ Rt. 1991 s. 557, s. 563

foreldreansvaret"⁶¹.

Hvordan biologiske foreldre vil utøve restansvaret og forholde seg til sitt barn, er en fremtidsvurdering som naturlig nok ikke kan by på sikre konklusjoner. Det kan imidlertid være forhold som ligger i fortiden, som kan gi noen holdepunkter for en fremtidsvurdering av deres adferd. Det kan være foreldres rusproblemer, psykiatrihistorie eller en generell motvilje overfor det offentlige barnevern og liten samarbeidsvilje for øvrig. I Rt. 1991 s. 557 anføres mors bakgrunn som argument mot at hun skal ha del i foreldreansvaret der sakkyndige i saken har vurdert hennes evne til å takle barnets eventuelle pubertetsproblemer som usikker⁶². Under drøftelsen av hennes omsorgsevne uttaler Høyesterett på generelt grunnlag at den fremtidige omsorgsevnen også vil ha betydning for hvordan man kan forvente at foreldrene vil utøve foreldreansvaret⁶³.

Argumentet for adopsjon om å samle ansvaret for barnet hos omsorgspersonene inngår i den totale vurderingen av barnets beste, men er ikke ofte utslagsgivende for resultatet av vurderingen.

4.3.1.5. Brudd med biologisk familie

Innledningsvis i oppgaven er tvangsadopsjon som barnevernrettslig tiltak beskrevet som det mest inngripende tiltak etter loven, og tiltaket i sin irreversible natur bryter alle juridiske bånd mellom barn og foreldre for all fremtid. Dette bruddet og tiltakets definitive karakter anføres generelt som argument mot adopsjon etter bvl. § 4-20.

Argumentet som bunngrunn i det biologiske prinsipp står sentralt i barnevernretten, og må nødvendigvis inngå som en sentral del av hensynet til barnets beste ved tvangsadopsjon. Dette er også fremhevet i forarbeidene til bvl. under kommentarene om hensynene som spiller inn ved avgjørelse om tvangsadopsjon; "På den annen side er det et alminnelig akseptert synspunkt i vårt samfunn at det er et gode for barn med kontakt med sine biologiske foreldre. Dette prinsipp er foreslått nedfelt i utkastet til § 4-19, og bør også være et vesentlig moment ved vurderingen av om adopsjonssamtykke bør gis eller

⁶¹ Rt. 1995 s. 85, s. 90

⁶² Rt. 1991 s. 557, s. 563

⁶³ Rt. 1991 s. 557, s. 562

ikke"⁶⁴. Hensynet til barnets beste skal være det styrende og overordnede prinsippet når vedtak etter bvl. § 4-20 besluttes, og følgene kan i saker bli at det godt forankrede biologiske prinsippet må vike.

I denne vurderingen er det også samsvar mellom praksis fra Høyesterett etter barnevernloven av 1953 og lovmotivene for 1992-loven, og følgelig også praksis etter den nye loven. Når man skal vurdere om brudd med biologisk familie kan være til barnets beste, må man ved siden av å drøfte den kontakten som allerede er mellom partene, også se hen til om en fremtidig kontakt kan være til gagn for barnet dersom det ikke har kjennskap til sine foreldre. Den biologiske kontakten på tidspunktet for avgjørelsen eller på et senere tidspunkt i livet må veies opp mot hensynet til å sikre barnet stabile og trygge oppvekstvilkår⁶⁵.

Allerede i Gjennombruddsdommen trekker Høyesterett dette frem og uttaler under drøftelsen av hjemmelsspørsmålet at; "Hensynet til båndene mellom barnet og dets biologiske foreldre må klarligvis tillegges stor vekt ved den skjønnsmessige vurderingen som barnevernsmyndighetene alltid må foreta. Men ved vurderingen er det hensynet til barnets beste som skal være utslagsgivende, jf barnevernlovens § 17 annet ledd"⁶⁶. I den konkrete vurderingen av barnets beste kommer ikke det biologiske prinsipp direkte til uttrykk, men Høyesterett sier indirekte under hensynet til barnets mor og hennes frykt for å miste kontakten med sønnen og hennes følelsesmessige reaksjon som følge av en adopsjon må vike for barnets beste⁶⁷.

Brudd med den biologiske familie ble sterkt vektlagt som argument mot adopsjon i en enstemmig avgjørelse inntatt i Rt. 1990 s. 1274. Dommen er omtalt som Innstrammingsdommen⁶⁸, og bryter med tidligere praksis idet den tillegger det biologiske prinsipp større vekt og hever terskelen for adopsjon. Saken dreide seg om en gutt som kort tid etter fødsel ble plassert i fosterhjem på sperret adresse. Vedtak om omsorgsovertakelse og fratakelse av foreldreansvaret ble fattet på samme tid, og hensikten var å adopsjon av gutten. Gutten var ekteparets femte barn, og de øvrige fire

⁶⁴ Ot. prp. nr. 44 (1991-1992), s. 53

⁶⁵ Ofstad, 2009, s. 188

⁶⁶ Rt. 1982 s. 1687, s. 1693

⁶⁷ Rt. 1982 s. 1687, s. 1694

⁶⁸ Bendiksen, 2008, s. 52

barna var under offentlig omsorg. Den manglende omsorgsevnen hos foreldrene var morens personlighetstrekk herunder manglende evne til innlevelse og passivitet overfor barna, og videre farens alkoholmisbruk. Vedrørende forholdet til de biologiske foreldrene går det frem av generelle termer i dommen at en tilknytning til biologiske foreldre bør bevares selv om barnet skal vokse opp i fosterhjemmet. Om vurderingen av vedtak etter barnevernloven § 20 stilles spørsmålet om muligheten for kontakt mellom barn og foreldre bør avskjæres opp som et sentralt spørsmål⁶⁹. Foreldrene fikk i denne saken beholde foreldreansvaret.

Dommen ble kritisert. Lucy Smith antyder at foreldrenes interesser kan komme til å overskygge hensynet til barnets beste, og at man med kravene som Høyesterett stiller i dommen kan komme til å få avgjørelser som strider med barnets beste⁷⁰. Allerede i 1991 kan det tolkes som om Høyesterett tar til seg kritikken og kommer med en avklarende dom. I Rt. 1991 s. 557 slår Høyesterett fast at barnets beste skal være det avgjørende hensyn i saker om adopsjon⁷¹.

Det biologiske prinsipp ble antatt å komme i en annen stilling etter vedtakelsen av den nye barnevernloven i 1992, av foreldrene som ankende part i Rt. 1994 s. 805. Det ble fra foreldrenes side hevdet at Stortinget hadde gitt signaler om oppgradering av prinsippet ved lovforberedelsene⁷². Dette tilbakevises av Høyesterett som ikke tolker imidlertid ikke lovforarbeidene som den ankende part, og konkluderer i spørsmålet med at "dersom tilstrekkelig tungtveiende grunner foreligger, vil således også hensynet til barnets biologiske tilknytning måtte vike"⁷³.

Både ut ifra de grunnleggende tolkningsprinsippene som gjelder for barnevernretten, og ut ifra rettspraksis er det klart at barnets kontakt med biologiske foreldre og familie for øvrig krever sin plass i vurderingen av hensynet til barnets beste i saker om adopsjon.

4.3.2 Individuelle momenter

4.3.2.1 Barnets mening

⁶⁹ Rt. 1990 s. 1274, s. 1278

⁷⁰ Smith, 1991, s. 194

⁷¹ Rt. 1991 s. 557, s. 561-562

⁷² Rt. 1994 s. 805, s. 808

⁷³ Rt. 1994 s. 805, s. 810

Det er en viktig del av barns rettighetsspekter å få uttrykke sine meninger i saker som angår dem selv, og at disse meningene tillegges vekt ved avgjørelser som berører barna. Barns uttalerett er hjemlet både i barneloven⁷⁴ § 31 og i saksbehandlingsreglene i bvl. § 6-3 (1). Barnekonvensjonen hjemler også denne rettigheten i artikkel 12 der barns rett til å bli hørt i saker som angår den selv fremgår av artikkel 12 nummer 2. Videre må det understrekes at dette er en rett for barna og ingen plikt. Dette er formulert i lovteksten ved at barna skal "informeres og gis anledning til å uttale seg", jf bvl. § 6-3 (1). Det barna gir uttrykk for skal som det klare utgangspunkt vektlegges av beslutningstakerne, og det vil særlig være i avgjørelser av hva som er barnets beste at barnets egne meninger bør tillegges vekt⁷⁵. Barnets mening skal etter lovteksten tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet, jf. bvl. § 6-3 (1) siste pkt. Dette uttrykkes også i Barnekonvensjonen artikkel 12 nummer 1.

Saksbehandlingsreglene som fremgår av barnevernloven kapittel 6 er særregler for barnevernsaker. Barnevernretten er en del av forvaltningsretten, og forvaltningsloven⁷⁶ får anvendelse på saksbehandlingen i barnevernsaker, jf bvl. § 6-1 (1). Det følger av fvl. § 17 at det påhviler barnevernet som offentlig myndighetsutøver en plikt til å påse at "saken er så godt opplyst som mulig" før vedtak etter barnevernloven treffes. Etter en lovendring i forbindelse med inkorporasjonen av Barnekonvensjonen ligger det nå en plikt til å påse at også mindreårige har fått mulighet til å uttrykke sitt syn, jf. fvl. § 17 (1) 2. pkt. Dersom ikke barnet får uttale seg, eller gis anledning til det, foreligger det saksbehandlingsfeil, jf. fvl. § 41.

Av bvl. følger det at barn skal gis anledning til å uttale seg fra de er 7 år. Grensen for uttalerett ble senket fra 12 år til 7 år da Barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk lov. Denne grensen er ikke absolutt, og barn under denne alderen kan uttale seg dersom de er i stand til å danne seg egne synspunkter, jf bvl. § 6-3 (1) 1.pkt. Det er tidligere trukket frem at saksforholdene på området domineres av små barn. Mange av dem er fortsatt små når spørsmål om adopsjon kommer opp for domstolene, og deres mening er under slike omstendigheter vanskelig å finne frem til. Det er imidlertid stor adgang

⁷⁴ Lov om foreldre og barn av 8. april 1981 nr. 7

⁷⁵ Lindboe, 2011, s. 96

⁷⁶ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967

innenfor loven for at barn skal kunne uttrykke sitt syn, og barnets uttalerett etter norsk lov er i samsvar med de internasjonale konvensjonene Norge er bundet av.

Når det gjelder den konkrete gjennomføringen av denne rettigheten, har Høyesterett vært noe reservert i forhold til å tillegge barnets mening stor vekt i barnevernssaker⁷⁷. I en dom om omsorgsovertakelse inntatt i Rt. 2006 s. 1308 gir Høyesterett uttrykk for at vekten av barnets mening skal differensieres i forhold til om spørsmålet i saken gjelder barnerettslige forhold eller barnevernsrettslige forhold. "Av barneloven § 31 annet ledd fremgår at når barnet er fylt 12 år, skal det legges stor vekt på hva barnet mener. Noen slik bestemmelse finnes ikke i barnevernloven. Det er nok begrunnet i ulikheten mellom det de to lovene regulerer. Når vilkårene for omsorgsovertakelse etter barnevernloven er til stede, er situasjonen for barnet en annen enn når det ved samlivsbrudd er tvist om hvem av foreldrene som skal ha den daglige omsorgen for barnet"⁷⁸ (Rt 2006 s 1308 premiss (59)).

Av rettspraksis om tvangsadopsjon er det i svært få tilfeller der barnets uttalerett har vært aktuell. Dels har dette sin begrunnelse i at hovedtyngden av rettspraksisen som foreligger, er fra tiden før lovendringen som senket aldersgrensen til 7 år trådte i kraft, og dels i at barna i disse sakene er små. Det er for øvrig enkelte eksempler å trekke frem. I Rt. 1990 s. 657 var gutten saken omhandlet 14 år på domstidspunktet, og han hadde bodd i fosterhjemmet fra han var 1 år gammel. Gutten gir uttrykk for et ønske om å bli adoptert, men gir et noe tvetydig utsagn ved at han reserverer sitt ønske av hensynet til sin mors følelser. Høyesterett velger å se bort fra denne reservasjonen, og tolker utsagnet som at han ønsker å bli adoptert⁷⁹.

I den siste dommen Høyesterett har avsagt på området spiller barnets mening inn i vurderingen om adopsjon er til barnets beste, og Rt. 2007 s. 561 avgjør spørsmål om adopsjon av en da 9 år gammel gutt. Gutten som var prematurbarn, ble da han kun var noen måneder gammel innlagt på sykehus med hjerneblødning. Det ble tatt mistanke om fysisk mishandling. Begge foreldrene var rusmisbrukere, og omsorgen for gutten og hans eldre bror ble overtatt av barnevernet. Det eldste barnet ble plassert i fosterhjem

⁷⁷ Lindboe, 2011, s. 97

⁷⁸ Rt. 2006 s. 1308, premiss 59

⁷⁹ Rt. 1990 s. 657, s. 659

hos besteforeldrene, mens gutten saken omhandler, ble plassert i fosterhjemmet han fortsatt bodde i da saken om adopsjon kom opp. Det var turbulens rundt guttens plassering da moren hadde et intenst ønske om at guttene skulle bo sammen hos hennes far. Guttens uttalelser vedrørende adopsjonsspørsmålet tolkes ulikt av partene i saken, og ut i fra de sakkyndiges erklæring kan uttalelsen betegnes som noe uklar. Om barnets menig generelt sier Høyesterett i premiss 60 at denne er "et moment i helhetsvurderingen av barnets beste". Videre på samme sted, knyttet til den konkrete saken gjengis guttens utsagn om at "han vil at fosterforeldrene skal bestemme alt, også når han skal treffe moren og halvbroren, slik at barnevernet ikke skal ha noe med samværet å gjøre". Høyesterett støtter seg til de sakkyndiges konklusjon om at dette er uttrykk for et ønske om å bli adoptert.

Det er ikke grunnlag for å gi en generell angivelse av hvilken vekt barnets mening blir tillagt av Høyesterett i disse sakene. En antakelse om at styrkingen av barns rettigheter i norsk rett generelt som har foregått de siste tiår etter vedtakelsen av barnekonvensjonen og senere inkorporasjon av denne, har ført med seg økt fokus på barnas meninger også på barnevernrettens område.

4.3.2.2 Tilknytningen mellom barnet og de biologiske foreldrene

Individuelle momenter er som tidligere nevnt hensyn som knytter seg til spesielle forhold i den konkrete saken. Et av de individuelle momentene som har vært drøftet av Høyesterett i barnets beste vurderingen er tilknytningen som foreligger mellom barnet og foreldrene. Dette gjelder både i de tilfellene der det er kontakt mellom barnet og de biologiske foreldrene gjennom samværsordninger, og der det ikke foreligger slik kontakt. Tilknytningen vurderes i disse tilfellene i et fremtidsperspektiv, og tilknytning mellom foreldre og barn anføres som et argument mot adopsjon.

I tillegg til det juridiske forholdet som eksisterer mellom barn under omsorg og deres biologiske foreldre, er det også et faktisk forhold i de tilfellene der det foreligger samværsordning eller kontakt mellom foreldre og barn ivaretatt på annen måte. Spørsmålet om hvilken vekt denne kontakten skal tillegges, og om den bør beskyttes ut i fra hensynet til barnets beste er sentrale innenfor vurderingen om adopsjon kan gjennomføres i den konkrete sak. Ved en adopsjon etter bvl. § 4-20 vil det under

omstendigheter som beskrevet her også innebære et faktisk brudd mellom foreldre og barn ved siden av at de juridiske bånd mellom dem brytes. Det vil følgelig oppleves som et særdeles inngripende tiltak overfor foreldre som har etablert et forhold til sine barn.

Den eksisterende kontakten mellom barn og foreldre har vært en del av drøftelsen av hensynet til barnets beste etter både den tidligere og den någjeldende barnevernloven. Det er henvist til forarbeidene under det generelle momentet om brudd med biologisk familie at kontakt med biologiske foreldre anses som et gode for barnet⁸⁰, og argumentet har gyldighet også her. Dette må for øvrig gjelde som et utgangspunkt for vurderingen. Etter vedtakelsen av dagens barnevernlov kan hensynet til den etablerte kontakten mellom barn og foreldre synes å bli tillagt større vekt enn tidligere⁸¹.

Tilknytningen mellom barn og foreldre kan oppbæres etter gjennomføring av adopsjon. Det er da opp til fosterforeldrene - i egenskap av å være barnets juridisk anerkjente foreldre - som avgjør hvorvidt de biologiske foreldrene skal ha samvær med barnet. Dette er i dag noe modifisert gjennom en lovendring i 2010⁸² og innføringen av bvl. § 4-20a som hjemler adgangen for fylkesnemnda å vedta besøkskontakt etter gjennomført adopsjon på nærmere bestemte vilkår. Barne- og likestillingsdepartementet formulerer i lovmotivene at kontakt etter adopsjon jf bvl. § 4-20a vil gi barnet de fordeler en adopsjon innebærer med full juridisk og sosial integrasjon i fosterfamilien, men uten å miste kontakten med sine biologiske foreldre⁸³.

Fra rettspraksis etter 1953-loven vises det til vurderingen i Rt. 1990 s. 657 hvor det i det konkrete tilfellet forelå en etablert kontakt mellom gutten saken omhandlet og hans mor. Da saken var til behandling i Høyesterett var gutten 14 år, og han hadde bodd i fosterhjemmet siden han var 1 år gammel. Det følger av morens anførsler at tilknytningen mellom gutten og moren var bygget opp og opprettholdt gjennom samvær og de seneste to årene før høyesterettsbehandlingen gjennom telefonkontakt⁸⁴. Den eksisterende tilknytningen mellom sønnen og moren spiller ikke inn på resultatet i

⁸⁰ Ot. prp. nr. 44 (1991-1992) s. 53

⁸¹ Bendiksen, 2008, s. 355

⁸² Lov om endringer i adopsjonsloven og barnevernloven av 4. juni 2010 nr. 18

⁸³ Prop. 7 L (2009-2010) s. 26

⁸⁴ Rt. 1990 s. 657, s. 657-658

saken, og Høyesterett uttaler om dette at det ikke er grunn til å tvile på at samværet vil opprettholdes også etter en adopsjon⁸⁵. En enstemmig dom stadfester vedtak om adopsjon i denne saken ut ifra andre hensyn.

Vurderingen av den eksisterende tilknytningen mellom mor og barn ble lignende vurdert i Avklaringsdommen⁸⁶. Her var piken 5 år på domstidspunktet og hadde gjennom besøk lært å kjenne sin mor uten å ha utviklet noen dypere forhold til henne⁸⁷. Moren var forsonet med tanken om langvarig omsorgsovertakelse, og det som fremstår som det sentrale for moren å bevare samværet med sin datter. Høyesterett legger til grunn at kontakten mellom moren og datteren vil kunne opprettholdes også etter adopsjon⁸⁸, og stadfester enstemmig vedtaket som åpner for adopsjon.

Rt. 1997 s. 534 er første dommen om tvangsadopsjon avsagt i Høyesterett med hjemmel i bvl. § 4-20. Dommen er også omtalt ovenfor under punktet om likestilling mellom søsken og varigheten av fosterhjemsoppholdet. Det avgjørende for flertallet i denne saken var i tråd med forarbeidene og de sakkyndiges erklæringer i anledning saken, å bevare den tilknytningen som forelå mellom guttene og deres mor⁸⁹. Den tilknytningen som forelå mellom guttene og moren drøftes grundig i dommen.

Ut i fra tilknytningen mellom mor og datter og hensynet til barnets beste, kommer Høyesterett i Rt. 2001 s. 14 også til at adopsjonssamtykke ikke kan gis. Jenta som saken omhandlet var morens tredje barn, og hun ble plassert under offentlig omsorg da hun var to år gammel. Da saken kom opp for Høyesterett var hun 7 år gammel, og hadde hatt samvær med sin mor siden omsorgsovertakelsen. Tilknytningen var for så vidt ikke regnet som særlig sterk, men fikk likevel utslagsgivende virkning på resultatet da det for øvrig ikke forelå sterke argumenter utover generelle erfaringer som talte for adopsjon i saken⁹⁰.

Der det ikke er en faktisk tilknytning mellom barnet og dets foreldre kan tendensen fra høyesterettspraksis sammenfattes ved at det i disse tilfellene kun kort nevnes i

⁸⁵ Rt. 1990 s. 657, s. 659

⁸⁶ Rt. 1991 s. 557

⁸⁷ Rt. 1991 s. 557, s. 563

⁸⁸ Rt. 1991 s. 557, s. 563

⁸⁹ Rt. 1997 s. 534, s. 539

⁹⁰ Rt. 2001 s. 14, s. 23

domsgrunnene, og at etablering av tilknytning i et fremtidsperspektiv ikke vies særlig plass i drøftelsen. En mulig fremtidig tilknytning basert på biologiske bånd står heller ikke frem som et sentralt moment i vurderingen av barnets beste ved adopsjon som barneverntiltak. Felles for de faktiske forholdene i avgjørelsene som faller inn under denne karakteristikken er at det de omhandler barns som var tatt under offentlig omsorg meget tidlig i livet, og ofte uten å ha etablert noen form for kontakt med biologiske foreldre. I enkelte saker har barna vært plassert på sperret adresse, og dermed har all kontakt mellom barn og foreldre vært avskåret.

I Rt. 1987 s. 52 behandler Høyesterett en sak der barnet ble tatt fra foreldrene umiddelbart etter fødselen og plassert på sperret adresse. Moren i denne konkrete saken er beskrevet som psykotisk, og dette samholdt med farens manglende evne til å se svakheter ved morens personlighetstrekk samt kompensere for hennes manglende omsorgsevne, var grunnlaget for opprettholdelsen av omsorgsovertakelsen. På domstidspunktet var jenta 2 1/2 år og hun hadde ikke hatt kontakt med sine foreldre. I spørsmålet om fratakelse av foreldreansvaret og tilrettelegging for adopsjon legges det i flertallets votum til grunn at fosterhjemsoffholdet vil bli varig, og i et fremtidsperspektiv regnes muligheten for å etablere kontakt om mellom barnet og foreldrene som små. Flertallet anser det etter dette som barnets beste å bli adoptert⁹¹. Mindretallet legger på den annen side en reservasjon ved barnets alder, og mener det er for tidlig å "ikke anse det som utvilsomt at barnet vil være best tjent med at det nå avskjæres fra enhver forbindelse med sine biologiske foreldre"⁹².

I denne saken ble den manglende kontakten sentral for både flertallets og mindretallets vurdering av hensynet til barnets beste. I øvrige dommer avsagt i Høyesterett har som nevnt punktet kun kort vært berørt i premissene. I Rt. 1994 s. 1545 kommer det frem i drøftelsen av de konkrete forhold i saken at "Vi står overfor en situasjon der barnet er fratatt moren i tidlig alder, og uten at det har vært noen kontakt mellom dem etter omsorgsovertakelsen"⁹³. I dommen foretas ingen drøftelse av en mulig fremtidig tilknytning mellom mor og sønn.

⁹¹ Rt. 1987 s. 52, s. 62

⁹² Rt. 1987 s. 52, s. 63

⁹³ Rt. 1994 s. 1545, s. 1548

4.3.2.3 Tilknytningen mellom barnet og søsken

Tilknytning mellom barn og søsken kan oppstilles som moment i barnets beste vurdering i ulike konstellasjoner. Det kan være en tilknytning mellom biologiske søsken som bor i ulike fosterhjem, tilknytning mellom biologiske søsken der barnet har søsken som bor med de biologiske foreldrene, og det kan være tilknytning mellom barnet og søsken i fosterhjemmet. Denne tilknytningen kan relateres både til øvrige fosterbarn og fosterforeldrenes egne barn.

I saksforhold der barnet har søsken boende hos de biologiske foreldrene, vil vurderingen av barnets tilknytning til biologiske søsken være noe sammenfallende med vurderingen av tilknytningen til foreldrene. Momentene som vektlegges blir dermed de samme, om der foreligger tilknytning mellom barna og hvor verdifull denne tilknytningen er for barnet den konkrete saken gjelder, samt om en tilknytning i fremtiden vil fremstå som en verdi for barnet. I saker der søsken er plassert i ulike fosterhjem uten kontakt med foreldrene, vil tilknytningen ha et mer selvstendig grunnlag. Tilknytningen mellom barnet og øvrige barn i fosterhjemmet har vært skissert under de generelle momentene under punktet om likestilling mellom søsken.

En sak der forholdet mellom søsken ble særlig utslagsgivende i den individuelle vurderingen av barnets beste i henhold til adopsjon, er den tidligere nevnte Gjennombruddsdommen. Den er allerede omtalt under punktet om likestilling mellom søsken, og trekkes inn i oppgaven her ved at den illustrerer hvor utslagsgivende søskenforholdet kan bli som individuelt moment i vurderingen om adopsjon vil være til barnets beste. Det kan hevdes at denne dommen baserer resultatet mer på en praktisk side av søskenforholdet snarere enn en tilknytning av følelsesmessig karakter.

I Innstrammingsdommen ser man et tydelig tilfelle der tilknytning mellom søsken blir tillagt stor vekt som argument mot adopsjon. Gutten som saken omhandlet var yngste barn i en søskenflokk på totalt fem barn. De øvrige barna var plassert i to ulike fosterhjem der henholdsvis de to eldste jentene og de to yngste jentene var plassert i samme fosterhjem. Det var i saken lagt til grunn at fosterhjemsoppholdet ville bli varig. Høyesterett tar opp forholdet mellom gutten og hans søsken mot slutten av domspremissene og omtaler det som et spesielt hensyn. Ved siden av å bemerke at

søskenforholdet ikke er vurdert i sakens anledning, avslutter Høyesterett med at "det kan imidlertid ikke ses bort fra at adopsjon for Ss vedkommende vil avskjære ham fra den verdi som ligger i søskenforholdet etter hvert som søsknene gror til"⁹⁴.

Tilknytningen mellom søsken kan ikke betegnes som gjennomgående grundig drøftet i de sakene som har vært oppe i Høyesterett om adopsjon av fosterbarn. Det som trekkes frem i dommene vedrørende dette momentet er snarere av kort, luftig og nærmest refererende karakter i den konkrete vurderingen av hensynet til barnets beste. Der det er inntatt som moment i vurderingen er det gjerne i forbindelse med barnas rettslige status i forhold til fosterforeldrene.

4.3.2.4 Tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene

Den eksisterende tilknytningen mellom barnet og fosterforeldrene har blitt tillagt vekt i en rekke av dommene. Det er i de individuelle sakene da den faktiske situasjonen som legges til grunn for vurderingen. Denne vurderingen bærer ikke i like stor grad av fremtidsrettede antakelser da båndene mellom barnet og fosterforeldrene allerede er sterke. Etter den nye loven faller denne drøftelsen inn under bvl. § 4-20 (3) a annet alternativ, om barnet har en slik tilknytning til mennesker og miljø at det kan medføre alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet. I rettspraksis etter den tidligere barnevernloven var dette momentet mer regelmessig en del av barnets beste vurderingen.

Vurderingen av barnets tilknytning til fosterforeldrene går ikke igjen i dommene som et selvstendig moment i særlig grad. Tilknytningen kommer frem i vurderingen av fosterhjemsoppholdets varighet og barnets behov for stabile og trygge oppvekstvilkår. Det stilles flere ganger opp mot barnets tilknytning til de biologiske foreldrene, og dette behandles gjerne som to sammenlignbare størrelser. I et slikt perspektiv blir vurderingen av de to tilknytningsforholdene mot hverandre et spørsmål om det beste for barnet er tryggheten og stabiliteten som tilknytningen til fosterforeldrene representerer, eller den biologiske tilknytningen med det dette innebærer av bevaring av kontakt, samvær og identitet⁹⁵.

⁹⁴ Rt. 1990 s. 1274, s. 1284

⁹⁵ Stang, Barns rett til foreldre, 1995, s. 69

I Rt. 1995 s. 85 var saksforholdet i korte trekk at et ektepar ble fratatt sitt femte barn kort tid etter fødselen av barnet. Gutten ble plassert i fosterhjem på sperret adresse med den hensikt å åpne for adopsjon. Ekteparet var også fratatt omsorgen for de øvrige fire barna. Da saken kom opp i Høyesterett var gutten 5 år og hadde bodd i fosterhjemmet hele tiden fra omsorgsovertakelsen uten kontakt med foreldrene. Før saken kom opp for Høyesterett var foreldrene gått fra hverandre, og det var bare moren som var part i saken om fratakelse av foreldreansvaret. I dommen betegnes fosterforeldrene som guttens reelle foreldre, og deres forhold til gutten beskrives som en sterk tilknytning⁹⁶. Det er denne tilknytningen mellom gutten og fosterforeldrene samholdt trygghet og tilhørighet som skapes for ham i fosterhjemmet som blir utslagsgivende for dommens enstemmige resultat og stadfestelse av vedtaket om å frata moren foreldreansvaret slik at gutten kunne adopteres av sine fosterforeldre.

4.4 Oppsummering av rettspraksis

Tvangsadopsjon innebærer i realiteten at barnevernet fremmer forslag om et mer inngripende tiltak enn omsorgsovertakelse, og vurderingen i sakene er hvorvidt det er bedre for barnet å vokse opp som fosterbarn eller å bli adoptert. I henhold til det mildeste inngreps prinsipp må et vedtak om adopsjon føre til en gunstigere omsorgssituasjon for barnet. Gjennomgangen av høyesterettspraksis om tvangsadopsjon viser at vurderingen av barnets beste undergis en grundig og konkret drøftelse, og både generelle og individuelle momenter inngår i drøftelsene. Det som fremstår som de mest sentrale momentene etter gjennomgangen av Høyesterett praksis er å skape trygge og stabile omsorgsvilkår for barnet, og varigheten av oppholdet i fosterhjemmet.

Et tema som er drøftet gjennom praksis er hvorvidt det er tilstrekkelig med generelle erfaringer, eller om det må foreligge særlige forhold i den konkrete sak for å kunne begrunne og fatte et vedtak om tvangsadopsjon. Høyesterett drøfter dette i den foreløpige siste dommen om tvangsadopsjon i Rt. 2007 s. 561 og sier følgende i premiss 50; "Etter min mening kan det ikke trekkes noe klart skille mellom generelle erfaringer og individuelle hensyn; generelle erfaringer kan være utformet mer eller mindre nyansert, for eksempel ut fra barnets alder ved fosterhjems plasseringen og hvor lenge

⁹⁶ Rt. 1995 s. 85, s. 90-91

plasseringen har vart og vil vare. Den sakkyndige i vår sak har uttrykt som en generell erfaring at fosterhjemforhold ikke er å foretrekke når det gjelder langvarig plassering av barn som er kommet til fosterhjemmet før de har etablert tilknytning til noen biologisk forelder; her er adopsjon det beste for barnets utvikling. Etter min mening må en slik generell, men nyansert, erfaring veie tungt. Men uansett må også individuelle momenter - som kan tale mot eller for adopsjon - vurderes opp mot de generelle erfaringene".

Sett under ett er det etter mitt skjønn en korrekt sammenfatning av rettspraksis at Høyesterett foretar en konkret og individuell drøftelse i sakene som kommer opp. Videre viser praksisen at domstolen baserer sine konklusjoner på sakkyndiges anbefalinger både av generell og individuell karakter samholdt med momenter som er særskilte for den enkelte sak.

Tvangsadopsjon er som det er hevdet tidligere et svært inngripende tiltak. Man befinner seg i kjernen av legalitetsprinsippets anvendelsesområde, og eventuelle feilaktige avgjørelser får store konsekvenser for partene. Videre er det etter å ha gjennomgått høyesterettspraksis klart at dommene har et individuelt preg både i saksforholdene og drøftelsene, og Høyesterett er av denne grunn svært tilbakeholdne med å oppstille prejudikater på dette området.

5 Fremtidsutsikter

Departementet⁹⁷ la føringer for økt bruk av tvangsadopsjon i Ot. prp. nr. 69 (2008-2009). De uttales i proposisjonen under punkt 4 at departementet erkjenner at tvangsadopsjon kan være nødvendig ut fra hensynet til barnets beste. Departementet legger videre til grunn at tvangsadopsjon er et relevant og viktig tiltak i barnevernloven⁹⁸. Departementet reiser i denne forbindelse ikke spørsmål om hvorvidt adopsjon skal være et tiltak etter loven, men snarere om tiltaket bør benyttes i lagt flere tilfeller. Forslaget i proposisjonen får bred støtte av høringsinstansene. Det konkluderes fra departementet med at det ikke er nødvendig med lovendring for å oppnå dette, men at det er tilstrekkelig med en justering av praksis.

⁹⁷ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

⁹⁸ Ot. prp. nr. 69 (2008-2009) s. 33

Barnevernpanelets⁹⁹ rapport forelå høsten 2011, og rapportens konklusjon vedrørende adopsjon som barneverntiltak harmonerer godt med departementets føringer.

Barnevernspanelet ønsker at direkteplassering av små barn skal prioriteres skal være en målsetning, og at det bør åpnes for adopsjon av små barn. Rapporten sier videre at foreldrenes ankeadgang bør innsnevres, og dette grunngis både av hensynet til barnet som sikres kontinuitet i omsorgen, og av prosessøkonomiske hensyn ved å spare fylkesnemnda for saksbehandlingstid¹⁰⁰.

I 2011 ble det oppnevnt et offentlig utvalg som skulle utrede det biologiske prinsipp, og prinsippets anvendelse i barnevernet¹⁰¹. Utredningen NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling ble overlevert til departementet i februar 2012, og den gir en utførlig drøftelse av prinsippet.

Utredningens kapittel 10¹⁰² omhandler adopsjon som barnevernstiltak. Utvalget foretar først en gjennomgang av gjeldende rett, for så å komme med sine vurderinger i pkt 10.3. Innledningsvis stiller utvalget opp viktige spørsmål vedrørende adopsjon som barneverntiltak. De reiser spørsmålet om det biologiske prinsipp har ført til at adopsjon brukes i for liten grad som barnevernstiltak, og om dagens regler er anvendelig på de minste barna og gir mulighet for adopsjon tidlig nok, og videre om dagens regler fører til at den midlertidige omsorgen blir for langvarig. De påpeker også at adopsjon reiser spørsmål vedrørende menneskerettslig vern og rettssikkerhet, men foretar ikke i sine vurderinger noen videre drøftelse av dette.

Utvalget kommer til de samme konklusjoner som barnevernpanelet, og er i samsvar med departementets politiske intensjoner. Utvalget trekker frem de uheldige virkningene av langvarige fosterhjemsforhold, og støtter opp under barnevernpanelets forslag om økt bruk av adopsjon i saker som omhandler små barn¹⁰³. Utvalget kommer i punkt 10.4 med anbefalinger om konkrete lovendringer som vil lette prosessen og kunne føre til økning av tvangsadopsjon av små barn¹⁰⁴. Å øke bruken av adopsjon som

⁹⁹ Barnevernpanelet ble opprettet i desember 2010

¹⁰⁰ Barnevernpanelets rapport s. 47

¹⁰¹ NOU 2012:5 s. 11

¹⁰² NOU 2012:5 s. 123

¹⁰³ NOU 2012:5 s. 131-132

¹⁰⁴ NOU 2012:5 s. 133

barneverntiltak har bred støtte i de faglige miljøene og sterk politisk vilje. Mye tyder på at dette svært inngripende og lite anvendte tiltaket vil oppleve en renesanse i tiden fremover.

3 6 Litteraturliste

Bøker

Bendiksen, Lena Renate. Barn i langvarige fosterhjemsplasseringer – foreldreansvar og adopsjon, Fagbokforlaget, 2008

Haugli, Trude. Samværsrett i barnevernsaker, Universitetsforlaget, 2000.

Høstmælingen, Njål, Elin Kjørholt og Kirsten Sandberg, Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge, Universitetsforlaget, 2008

Lindboe, Knut. Barnevernrett, 5. utg. Universitetsforlaget, 2008

Lindboe, Knut. Barnevernloven, 7.utg., 2011

Ofstad, Kari og Randi Skar. Barnevernloven med kommentarer, Oslo, 2009

Stang, Elisabeth Gording. Barns rett til foreldre, Oslo, 1995

Tjomsland, Steinar. Barnevern og omsorgsovertakelse, 2. utg., Kommuneforlaget, 2003

Artikler

Bendiksen, Lena Renate. Adopsjon som barnevernstiltak – hva nå? I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål nr. 3 2007, s. 211 – 226

Hagen, Tore og Knut Rønbeck. Står det biologiske prinsippet for fall? – Det biologiske prinsipp i barnevernloven og barneloven noen forskjeller. I:

www.idunn.no/ts/lor/2011/08/art04

Lindboe, Knut. Hensynet til barnets beste i barnevernsaker. I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål 2003, s. 115 – 126

Lindboe, Knut. Om beviskravet i barnevernsaker. I: Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål nr. 3 2007 s. 177 – 185

Smith, Lucy. Barnets beste – eller foreldrenes? I: Lov og Rett 1991, s. 193 – 194

Stang, Elisabeth Gording. Tvangsadopsjon av fosterbarn, 1995. I: Retfærd nr. 70, 1995 s. 48 – 68

Lover

Lov av 17. mai 1814 Grunnloven

Lov om forsømte barn av 6. juni 1896 nr. 1

Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

Lov om adopsjon av 28. februar 1986 nr. 8

Lov om foreldre og barn av 8. april 1981 nr. 7

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10. februar 1967

Lov om sosiale tjenester av 13. desember 1991 nr. 81 – nå opphevet

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister av 17. juni 2005 nr. 90

Lov om menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 90

Konvensjoner

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950

FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989

Forarbeider og etterarbeider

Ot.prp.nr 44 (1991-1992) Barneverntjenester

Ot.prp.nr.3 (1998-1999) Styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett

Ot.prp.nr.45 (2002-2003) Innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov

Ot.prp.nr. 69 (2008-2009) Barnevernloven - endringslov

Prop. 7 L (2009-2010) Endringer i adopsjonsloven og barnevernloven

Innst.O.nr.92 (2002-2003) Om endringer i menneskerettsloven

NOU 2008:9 Med barnet i fokus

NOU 2009:8 Kompetanseutvikling i barnevernet

NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1982 s. 1687

Rt. 1985 s. 344

Rt. 1987 s. 52

Rt. 1990 s. 657

Rt. 1990 s. 946

Rt. 1990 s. 1274

Rt. 1991 s. 557

Rt. 1991 s. 1355

Rt. 1992 s. 306

Rt. 1994 s. 323

Rt. 1994 s. 805

Rt. 1994 s. 1398

Rt. 1994 s. 1545

Rt. 1995 s. 85

Rt. 1997 s. 534

Rt. 2001 s. 14

Rt. 2007 s. 561

Rt. 2006 s. 1308

Avgjørelser fra EMD

Johansen vs Norway 7. august 1996

Annet

Barnevernpanelets rapport, september 2011.

